

Cephede atına su içiren Türk askeri.

Konya Nalbant Okulu'nda Gâzi Mustafa Kemal'in katıldığı bir diploma töreni

KAMİL YÜCE ORAL

G

EÇMİŞTE, nalbantlık fevkâlade ciddî bir zanaatkârlıktı. Atın dışın- da, katıra ve eşeğe de, hatta bâzen kağrı çeken öküze bile nal çakılırdı. Nalın çakıldığı tırnağın yapısı, atın ayak dengesi, tırnakta oluşmuş hastalıkların giderilmesi, hatta veterinerlerin bulunamadığı ortamlarda bâzı at hastalıklarının tedâvisi nalbantlardan beklenirdi.

Yanlı çakılmış bir nal veya hatâli kesilmiş bir tırnak, hayvanın sakat kalmasına sebep olabilir. Atın II. Dünya Savaşı'na dek insan hayatındaki önemi düşünülduğünde, sakatlık yüzünden iş görememesi büyük bir iş kaybına neden oluyordu. Ayak sağlığı, doğru bir uygulamayla çakılmış kaliteli bir nal sâyesinde mümkün olmuştur. Nalı ayağa tutturana ve mih adı verilen çivilerin çok dikkatli şekilde çakılması, ata zarar vermemesi elzemdir.

Türklerin târihte nalı ilk bulan millet olduğu ve Osmanlı ordusunda da, 300 kadar değişik nal çeşidi kullanıldığı rivâyet edilmektedir. XVI. yüzyılda Avusturya imparatorunun elçisi olarak İstanbul'da görev yapan Busbecq, Türk atlarına vurulan nalın, Avrupa'dakilerin aksine ortasının kapalı olduğunu ve hayvanların ayaklarını daha iyi koruduğunu yazmaktadır.

I. Dünya Savaşı sonrasında yük ve insan taşımacılığında motorlu taşıtların kullanılmaya başlanmasıyla, bir dönem aynı işleri yapan at, eşek ve katırların sayısı da azalmış, dolayısıyla nalbantlık mesleğine olan ilgi ve nal îmâlâtı da durma noktasına gelmiştir. Ülkemizde belgesiz, diplomasız, alaylı tâbir edilen nalbantların işleri azalırken, çok kıymetli yarış atları için yurt dışından eğitilmiş özel nalbantların getirildiği de görülmektedir. Kısıtlı sayıdaki bu nalbantlar yüksek ücretle çalışıyorlardı. Kurulan nalbant okulları bu alandaki ihtiyâcı karşılamaya çabalamışsa da bunu pek başaramamıştır.

"Bir asker postsız yürüyebilir, fakat bir at nalsız yürüyemez." denilen dönemlerden birinde cereyan eden Kurtuluş Savaşı'mızda atlar hâlâ savaşın olmaz-

sa olmazı konumundaydı; bugünün tankları gibi, kara ordumuzun vurucu gücünü oluşturmaktaydı. Doğal olarak da günümüzdeki baytarlık (veterinerlik) ve at teknisyenliği yerine geçen nalbantlık mesleğiyle birlikte, nal üretim tesisleri de stratejik bir önem arz ediyordu. Büyük ve hareketli bir orduya mensup süvârî birliklerinin bindikleri atların, ordu lojistiğinin önemli bir parçasını oluşturan katır, eşek ve öküzlerin askerî açıdan sorunsuz biçimde kullanılabilmesi, hem de savaş koşullarında sağlıklarının muhâfaza edilebilmesi için zamânında ve doğru şekilde nallanması gerekiyordu.

Ancak motorlu taşıtların henüz yaygın olmadığı o günlerde, ülkemizdeki nalbant sayısı ordunun ihtiyâcına cevap vermeye yetmiyordu. Toplu işi bile ithal ettiğimiz bir ortamda nal çivilerinin (mih) ve kaliteli nal îmâlâtının sağlanamaması ciddî bir sorundu. Bu hayâtî ihtiyâcı karşılayabilmek için 1921 yılında önce Eskişehir'de, daha sonra da Konya'da nalbantlık okulu kuruldu. Buralardan mezun olan güzîde nalbantlarımızın ordumuza ve nihâf zaferimize olan katkıları büyüktür. Her iki okulda birden îmal edilen nal sayısı

500 binin üzerindeydi ve bu nallara fazlasıyla yetecek miktarda mih ve çivi yine bu okullarda üretildi.

II. Mahmud döneminde resmî hüviyette bir veteriner hekimlik kurumu oluşana dek bu tür hizmetlerin sorumluluğu nalbant ve benzeri zanaatkârların üzerinde kalmıştı. Ülkenin içinde bulunduğu zorlu koşullar imkânları kısıtlı okullardan yeterli sayı ve donanımda veteriner hekimin yetişmesinin önüne geçti. I. Dünya Savaşı'nda ve Millî Mücadele günlerinde şehit verdiğimiz veteriner hekimlerimizi de düşünürsek içinde olduğumuz vahim durum iyice anlaşılır.

Kurtuluş Savaşı'nın en kritik yılı olan 1922'nin 1 Nisan- 4 Nisan târihleri arasında, Başkomutan Gâzi Mustafa Kemal Paşa, cepheyi teftişten sonra, Konya'ya geldi. Bu târihlerde Büyük Taarruz'un hazırlıkları da yoğun bir biçimde sürmekteydi. Konya Nalbant Okulu ilk mezunlarını vermek üzereydi. Bugünkü Samanpazarı semtinde, Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu'na yakın bir handa eğitim veren Nalbant Okulu'nun Türk ordusu için önemi büyüktü; okul, nal ve mihların üretimini de üstlenmişti. Paşanın teşrif edeceği

Askerî nalbant atölyesi. Halûk Perk Koleksiyonu.

Askerî nalbant atölyesi. Halûk Perk Koleksiyonu.

mezûniyet törenine şevkle hazırlanan okulun giriş kapısının üzerine, “*Sanat altın bileziktir-İşçinin alın teri mübârektir-Çelik ordular kuvvetini sanâyiden alır-Çalışmak ibâdetdir.*” yazılı levhalar konmuş, etraf çiçeklerle süslenmişti. Tam ortada kocaman bir nal asılıydı. Okulun avlusuna bayraklar ve çam dalları ile süslenmiş bir çadır (gölge-lik)kurulmuş, gölge-likin içine halılar serilmiş, sandalyeler yerleştirilmişti. Konya Menzil müfettişi Kâzım (Dirik) Paşa, Mustafa Kemal Paşa ve maiyetini bando eşliğinde meydana karşılayarak okulun avlusuna aldı.

Tören, Kâzım Paşa’nın konuşması ile başladı: “*Gâzi Paşa hazretleri, muhterem efendiler! Ordumuzun ihtiyâcâtı, geçen sene haziranında bu sanat yurdunu vücûda getirdi. (ed. Eskişehir’deki) 4 aylık bir kurs esnâsında 60 nalbant ustası yetiştirerek takrîben Sakarya Muhârebele-
rinin harâretli anlarında orduya ulaştırdı. Bu ikinci kursta da 50 sanatkâr yetiştirip ordumuza gönderiyor. Vâkıa şahâdet-nâmelerinde dört ay deniyorsa da bunlar bütün kış hengâmında ve geceli gündüz-lü ateşle ve örsle karşılaştılar. Nalbant geleni demirci, demirci gelenleri nalbant yetiştiren şu müessesede dokuz ay zarfında yarım milyona yaklaşan nal ve mih îmal*

etmiş ve ordumuza yetiştirmiştir.” Kazım Paşa konuşmasında Nalbant Okulu’nda öğrencilere okuma yazma öğretildiğinden de bahsetti.

Ardından Mustafa Kemal Paşa coş-kulu alkışlar eşliğinde kürsüye geldi ve konuşmasına başladı. Türklerin târi-hinde askerlik sanatıyla sosyal hayâtın dâima iç içe bulunduğu bahisle, “*...Milletin içtimaî heyeti, ordu hey’eti hâ-linde idi. Şüphe edilemez ki bu ordunun her türlü levâzımâtı, teşhîzâtı, nalı, mihî yine bu ordunun, bu hey’etin fertleri tarafından elle ve emeği ile yapılırdı. Elbette ecnebi fabrikalarına, ecnebi sanatkârlarına sipârîş edilmez...*” diyerek Nalbant Okulu’nun önemini dilendirdi. Paşanın fikrine göre, Türk milletini mesut ve müref-feh, Türk ordusunu tamâmen ihtiyaç-tan müstağni ve kavî yaşatabilmek için nalbantlık mesleği gibi diğer bütün meslekleri öğrenmek ve tatbik etmek gerekiyordu. Sanatın en şerefli, en basit olanıydı. Kunduracı, terzi, marangoz, saraç, demirci, nalbant ustaları, sosyal ve askerî hayâtın en hürmetli ve haysi-yetli mevkiine lâıyk sanatkârlardı.

Gâzi’nin alkışlar eşliğinde tamam-lanan konuşmasından sonra, okuldaki bütün ocaklar işlemeye, yeni mezun nalbantlar nal ve mih yapmaya başladı.

Tezgâhların hepsi tek tek gezildi. Daha sonra avluya iki at getirildi; okul bi-rincisi Karamanlı İzzet ve okul ikincisi İnebolulu Abdullah, seri bir şekilde bu atları nalladılar. Diploma almayı bekleyen diğer öğrenciler de yerlerini almıştı. Gâzi Paşa, okul birincisi ve ikincisine diplomalarını verip birer saat hediye ettikten sonra şöyle dedi: “*Muhterem ustalar! Bugün size şu şahâ-detnâmeleri verirken derin bir hiss-i me-serretle mütehasis bulunuyorum. Buradan ordumuza dâhil olacaksınız, hidemât-ı vataniyyenizi yapacaksınız. Ordumuzun sizinle müftehir olacağına kâilim. Ordu, sizin gibi ustalara mâlik oldukça memnun olacaktır.*”

Okulu ziyâret eden heyetin içinde Rus sefîri Aralof da bulunmaktay-dı. Aralof’un yeni mezun bir ustaya diplomasını takdim ederken söylediği sözler, orada bulunanlar üzerinde büyük heyecan yarattı: “*İzmir’e ilk ayak basacak atın, senin tarafından nallanmış olmasını temennî ederim.*” Azerbaycan sefîri İbrahim Abilof’un konuşması da Nalbant Okulu’ndaki mezûniyet coş-kusunu en güzel şekilde yansıtıyordu: “*Bugüne kadar ziyâret ettiğim müesseseler, şu gördüğüm teşkilat (Nalbant Okulu) gibi hep yoktan var edilmiştir. Yoktan var eden, iğne ile dağ devirmeye gücü olan bir millet, elbette istiklâl ve istikbâlini temin etmiştir... Yaşasın hür ve müstakil Türkiye! Yaşasın onun kahraman askerleri!*” 🐾

KAYNAKÇA

11 Önder, M., Atatürk Konya’da, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1989.

ATATÜRK'ÜN ATLARA DÜŞKÜNLÜĞÜ

Z

Mustafa Kemal Paşa atlara düşküncüydü. Fırsat bulunca atlarından birine binip gezer, başkalarıyla yarıştırdı. At yarışlarını severdi. İstiklal Savaşı sırasında bile at yarışını izlemekten vazgeçmemişti. Cumhuriyet döneminde, hipodromda at yarışlarında bulunarak halkla buluşma, halka hitap etme imkânını da elde etmişti.

Paşa için at değerli bir hediye idi. Atı Zafer'i Fikriye Hanım'a hediye ederken, en sevdiği atı Sakarya'yı da evlilik hediyesi olarak Latife Hanım'a verdi, ancak boşanmadan sonra at haraya geri getirildi. Ulus Zafer Anıtı'ndaki at budur. Sabiha Gökçen'e ise atı Sülün'ü armağan etti.

Türkiye 1932 yılında Uluslararası Binicilik Federasyonu'na üye olunca, biniciler Fransa'dan davet edilen ünlü antrenör Albay Albert Taton tarafından yarışlara hazırlandı. Süvârî Teğmen Saim (Polatkan) Monte Carlo ve Nice'de ikincilik, Belçika'da üçüncülük kazandı. Atatürk onu köşke kabul etti, Sakarya'nın tayı olan Çankaya'yı -kendi maaşından atın iki yıllık masrafı olan 500 lira ile birlikte hediye etti.

1936 Berlin Olimpiyatları ve 1937 Londra Konkurhipiklerinde başarıyla yarışan, 1938 Roma Mussolini Kupası'nı kazanan binicilik takımında Yüzbaşı Cevat Kula, Yüzbaşı Cevat Gürkan, Yüzbaşı Eyüp Öncü ve Teğmen Saim Polatkan, dönemin Avrupa basınında "Atatürk'ün Süvâripleri" olarak anılmıştır.

Sabiha Gökçen'in hâtîrâtından:

Gâzi Paşa köşkün ilkbahar yağmurlarıyla yıkanan bahçesini, yeni tomurcuklanan çiçeklerini seyrediyordu. Yalnız yüzünde her zamankinden ayrı bir ifade vardı... Bir şeye canı sıkıldığı açıkça belli oluyordu. Gözlerinin altında sanki mor iki halka vardı ve altında iki kırışıklık peydah olmuştu... Yanına sokulduğumu fark edince saçlarımı okşadı. Derin bir nefes aldı

ve çok hüzünlü bir sesle "Bir arkadaş daha bizi terk ediyor bugün Sabiha." dedi. Yüreğim hop etti! Kim ölmüştü yine?... Ben bu düşünceler içindeyken odaya dostlarından biri girdi. Elinde Paşa'nın silâhını tutuyordu... Gâzi pencereden çekilerek arkadaşının uzattığı silâhı aldı ve donuk bir sesle "Durumu nasıl? Hiç umut yok mu?" diye sordu. Beriki "Maalesef Paşam!" diye cevap verdi. "Yok. Herkes elinden geleni yaptı. Böyle daha fazla acı çekmesine müsadde etmeseniz iyi olur... Gözleri sanki sizi arar gibi." Gâzi dudaklarını ısırıldı: "Arar, arar ya." diye mırıldandı. "Atlar insanlardan daha hassas, daha vefâkâr ve daha çıkar düşüncesinden uzaktırlar. Bunca yıl bana hizmet etti, yoldaşlık etti. O benim kokuma, ben onun kokusuna alıştık. Birbirimizin huyunu da iyi öğrendik. Yazık oldu hayvanıma." Şimdi meseleyi anlamıştım. Çok sevdiği atlarından biri hastalanmıştı iki gün kadar önce. Baytarlarla beraber bir geceyi başında geçirmişti...

Paşa silâhını aldı. Ağır adımlarla odadan çıktı. Ben de peşinden gittim. Atların bakım yerlerine vardığımızda, seyisleri o güzelim doru atın başında bekler bulduk. Hayvanın karnı sık sık inip kalkıyor, ağzından köpükler saçılıyordu... Gâzi Paşa eğildi, mendili ile ağzındaki köpükleri sildi. Yelesini okşadı... Hassas hayvan efendisinin kokusunu almıştı. Gözlerini ondan yana çevirdi... Paşa'nın yüzü bembeyazdı. "Oğlum oğlum!" diye mırıldandı. "Şimdi bütün ağırların, sızların, ıztırapların dinecek!" Sonra atını birkaç kez öptü üst üste. "Sen mi beni arayacaksın, yoksa ben mi seni?" dedi. Doğrudu. Ayakta sanem gibi duruyordu. Gözleri hayvanın gözlerindedeydi. Atın ıztırâbı hafiflemişti sanki onun okşamaları sonucu. Daha az inip kalkıyordu karnı... Paşa silâhını doğrulttu. Öylece birkaç sâniye bekledi. Tam kafasına nişan almıştı atının... Kabzayı sımsıkı tutmuştu... Birden Gâzi'nin gözünden yaşlar boşandığını gördüm. Yağmurdan betedi bu yaşlar. Eli yana düştü. Geri döndü: "Alın! Alın götürün hayvanı buradan! Çok uzaklara götürün. Acı çekmeden ölmesini temin edin. Gerekirse iğne yaptırın, uyutun, öyle vurun! Ben

düşmanlarımı bile böyle vurmamışmıdır! Bana bunu yaptırmayın." Gâzi Paşa bu olaydan sonra uzun süre ata binememişti.

Cemal Granda'nın hâtîrâtından:

Çiftlik hayvanlarından ruam hastalığına yakalanan bir tayı öldüreceklerini duyunca çocuk gibi ağlamış ve ellerine lastik eldiven giyerek birkaç kez okşamadan öldürmelerine izin vermemişti. Zavallı hayvanı okşarken gözyaşlarını tutamadığını söyleyen Atatürk şöyle demişti: "Çocuğum olmadığında hikmet ve isâbet varmış. Eğer evlat kaybetmek felâketine uğrasaydım, kalbim bu elem ve kedere dayanamazdı."

Bir gece sofrada otururlarken Atatürk yâverlerinden birini çağırdı ve şu emri verdi: "İki gün önce bizim atların biri doğurmuştu, alıp onları buraya getiriniz." Hayvanların getirilmesinin istendiği yer Çankaya, emri veren de bir cumhurbaşkanı idi. Yâverler ve konuklar duraksadılar. Sofradakilerin şaşkınlığı henüz geçmeden yine Atatürk'ün sesiyle irkildik: "Sevelim, görelim, okşayalım." Köşke, hem de şeref salonuna hiç hayvan girer miydi? Fakat emir emirdi işte.

Yeni doğan tay ve annesi Yıldız hemen köşke getirildi. Ama hayvanlar bir türlü salonda yürüyemiyorlar, cılılı yerlerde ayakları kayıyordu. Hemen yerimden fırladım. Aklıma bir çâre gelmişti. Yerlere serili kilimleri topladım. Tay ve annesinin geçeceği yere serdim. Hayvanlar bakıcıları seyyis Kerim'in yedeğinde rahatça salona girdiler. Fakat şunu da söyleyeyim ki, hayvanlar salona daha çok yakışıyorlardı.

Atatürk o gece Çankaya'daki şeref salonuna alınan hayvanların yanında kaldı. Eliyle anne ile yavrusuna kesme şeker yedirdi. Ayrı ayrı sevdi, okşadı. Bundan sonra hayvanlar salonu terk ettiler. Herkes memnundu. 🐾

KAYNAKÇA

❶ Evcin, E., "Atatürk'ün Spora ve Sporculara Bakışı", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33 (55), 2014, s. 303-27878.

❷ Gökçen, S., *Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Böyle Geçti*, anıları kaleme alan: Oktay Verel, Türk Hava Kurumu Yayınları, 1982, s. 63-64.

❸ Granda, C., *Atatürk'ün Uşağı İdim*, Hürriyet Yayınları, 1973, s. 224-2255.